

[Dějiny a dějinnost ve Feuerbachově pojetí křesťanství]

Ladislav Hejdánek

This is a comment on the following document:

[Dějiny a dějinnost ve Feuerbachově pojetí křesťanství \[Trojan\] \[oo skeny oo\]](#)

jedná se o komentář k tomuto dokumentu:

[Dějiny a dějinnost ve Feuerbachově pojetí křesťanství \[Trojan\] \[oo skeny oo\]](#)

◆ poznámky, česky, vznik: 1957 ◆ poznámka: poznámky k textu Jakuba S. Trojana „Dějiny a dějinnost ve Feuerbachově pojetí křesťanství“

◆ notes, Czech, origin: 1957

[Dějiny a dějinnost ve Feuerbachově pojetí křesťanství]

Ladislav Hejdánek

This is a comment on the following document:

[Dějiny a dějinnost ve Feuerbachově pojetí křesťanství \[Trojan\] \[oo skeny oo\]](#)

jedná se o komentář k tomuto dokumentu:

[Dějiny a dějinnost ve Feuerbachově pojetí křesťanství \[Trojan\] \[oo skeny oo\]](#)

◆ poznámky, česky, vznik: 1957 ◆ poznámka: poznámky k textu Jakuba S. Trojana „Dějiny a dějinnost ve Feuerbachově pojetí křesťanství“

◆ notes, Czech, origin: 1957

[Dějiny a dějinnost ve Feuerbachově pojetí křesťanství]¹ [1957]

Jsou dvě pochopení theologie; jedno považuje teologii za ideologii, za svého druhu nadstavbu nad zvěstí Slova, která je v zásadě zbytná, neboť Slovo mluví a otvírá se prostému přístupu často mocněji než přístupu učenému. Na druhé straně je pojetí opačné, které popírá, že by zásadně stačil prostý přístup, a stojí na tom, že bez důkladného vzdělání a bez teoretické práce nelze dospět k plnému, resp. plnějšímu pochopení. Trojan patří k druhé skupině theologů. Má za to, že „křesťanství ... nemůže být správně pochopeno bez kladného přístupu k jeho ‚dějinné‘ struktuře“. „Dějiny ... jsou jevištěm Božích skutků s člověkem a pro člověka“; „křesťanství stojí i padá s historií“ (vše úvod, str. I).² To nutně ovšem znamená, že předpokladem správného pochopení je znalost skutečných dějů, událostí; nebo snad nemyslí Trojan skutečné dějiny, nýbrž jen jejich vykreslení v Písmu? Jsou jevištěm Božích skutků skutečné dějiny, nebo jen biblický „dějepis“?

Trojan hned na počátku své práce přiznává, že jeho zájem míří právě k tomu, „co v ‚Podstatě křesťanství‘ buď zcela chybí[,] anebo je vyjádřeno jen okrajově a vcelku zanedbatelně“.³ V tom případě je ovšem záhadou, proč si vybral právě toto téma. Je vůbec nesmírně snadné měřit své síly se slabinami odpůrcovými; nesvědčí to příliš o ušlechtilosti a gentlemanství. Protože však i to autorovou slabinou, nadále o ní pomlčíme.

Zlé je i to, že Trojan si nedal dost práce, aby analyzoval Feuerbachovy pojmy a přesvědčil se tak, co jimi myslí. Tak ukazuje, že pojetí dějin je u Feuerbacha přírodnické, ale vůbec nezkoumá, zda naopak jeho přírody není dějinné, zda nehistorizuje již samu přírodu. Podobně nedostatečně se vyrovnává Trojan i s Feuerbachovým pojetím podstaty a rodu.

Trojan vychází z pozic theologických; říká, že Feuerbach „nás provokuje k hlubší teologii“ (II). Otázka jest, jak je možno se dostat k hlubší teologii přes feuerbachovské mělčiny. Jestliže je Feuerbachova síla jinde než v pojetí dějin, proč zakládat hlubší theologický ponor právě tam, kde není jeho síla? Trojan chce alespoň „shromažďovat kamení“ (1); ...⁴

Nesympatické je, že Trojan chápe svůj úkol jako apologii: chce „obhájit biblickou víru“, „potvrdit její nosnost“ (13).

Divné je i Trojanovo vlastní pojetí dějin; jestliže vytýká Feuerbachovi, že kritizuje křesťanství z abstraktních, nehistorických pozic (1), že jeho metoda zkoumání je zatížena ahistorismem, pouhou pojmovou analýzou (II), říká to dost k tomu, že sám asi pořádně neví, o čem mluví. Vždyť zároveň F[euerbach]ovi vytýká bezbřehý historismus! (6)

¹ Jedná se o rukopisné poznámky k textu J. S. Trojana, *Dějiny a dějinnost ve Feuerbachově pojetí křesťanství* [strojopis], 1957, II + 32 str. – Pozn. red.

² Autorovy stránkové odkazy se vztahují k paginaci uvedeného strojopisu J. S. Trojana. – Pozn. red.

³ J. S. Trojan, *Dějiny a dějinnost ve Feuerbachově pojetí křesťanství*, str. II. – Pozn. red.

⁴ Věta dále nepokračuje. – Pozn. red.

Trojan zbytečně staví do ostrého protikladu křesťanské pojetí člověka a Feuerbachovo pojetí jako nesubstanciální proti substantiálnímu. (3) Zcela chybně má za to, že člověk podle F[euerbacha] může být předmětem definice (2) jako ohraničená, uzavřená bytost. Zapomíná, že F[euerbach] mluví na citovaném místě o osobnosti (*PPN* 42),⁵ která tu není chápána leč jako individuální bytost. Naproti tomu tam, kde jde skutečně o podstatu člověka, právě tato ohraničenost a uzavřenost mizí a nastupuje neurčenost, resp. schopnost dojít nekonečných určení (*Předběž[né] teze*, *Meiner* 75).⁶ Což pochopitelně znamená i nedefinovatelnost a otevřenost právě do budoucnosti. Jak jinak, je-li bůh právě zpředmětněnou podstatou člověka? Nečetl tedy Trojan stokrát, že bůh je neohraničený, nekonečný a v tom že je vlastnost podstaty člověka?⁷ Vždyť přímo mluví F[euerbach] o lidské podstatě jakožto podstatě nekonečně různorodé, nekonečně určitelné (*PK* 80).⁸

Je neprůhledné, proč se Trojan zhlédl v „rozumu, vůli, citu“ a proč z nich ustavičně vyvozuje F[euerbach]ův ahistorismus. Vždyť přece je i logické, že je-li podstata člověka nekonečná, musí být i každá ze tří sil, komponent nekonečná.

V každém případě se Trojan vůbec nepokusil o průkaz svého *dojmu*, proti němuž nemohla nic ani místa, která mu zjevně odporují. Pro Trojana jsou prostě tato místa jenom nedůsledností (vůči základu, který je jeho výmyslem libovolným), jsou mu nepřesvědčivá, narušují F[euerbach]ovo základní východisko (4).

Výtka substantiálnosti (5) sama také neobstojí. Vrátime se k tomu sice ještě později; již nyní však musíme upozornit, že příroda není čímisi věčně stejným, nýbrž „je v ustavičném pohybu a změně“ (*PPN* 286).⁹

Proč tedy mluvit o Feuerbachově „nerozhodnosti“ a „nedůslednosti“, kdykoliv se najde něco, co odporuje obrazu, který o něm byl autorem vykreslen? (5) Proč mluvit o filosofickém kapitulantství? (5) Proč mluvit o bezbřehosti tam, kde autor sám ji doporučuje (o několik řádek výš)? Na jedné straně vytýká Trojan, že F[euerbach] chce člověka „definovat, stanovit, vymezit“ (3), na druhé straně mu zase vytýká, že „o člověku nepoví takřka nic“ (5).

Podstata čili obecné není pro Feuerbacha v rozporu se smyslovostí. Lidská podstata – říká – je nekonečně různorodá, nekonečně určitelná, ale *právě proto smyslová*. Jen ve smyslovosti, jen

⁵ L. Feuerbach, *Přednášky o podstatě náboženství*, přel. Z. Sekal, Praha 1953, str. 42. – Pozn. red.

⁶ L. Feuerbach, *Vorläufige Thesen zur Reform der Philosophie* [1842], in: týž, *Kleine philosophische Schriften* (1842–1845), vyd. M. G. Lange, Leipzig 1950, str. 47–78, zde str. 74–75; česky: *Prozatímní these k reformě filosofie*, in: týž, *Zásady filosofie budoucnosti a jiné filosofické práce*, přel. Z. Sekal, Praha 1959, str. 74–88, zde str. 86. – Pozn. red.

⁷ Poznámka na okraji: „(dtto 88) např.“. Srv. L. Feuerbach, *Grundsätze der Philosophie der Zukunft* [1843], in: týž, *Kleine philosophische Schriften*, str. 79–170, zde str. 88 (§ 6); česky: *Zásady filosofie budoucnosti*, in: týž, *Zásady filosofie budoucnosti a jiné filosofické práce*, str. 89–140, zde str. 90. – Pozn. red.

⁸ Zakroužkovaná poznámka na okraji: „Sám cituje!“ (Viz J. S. Trojan, *Dějiny a dějinnost ve Feuerbachově pojetí křesťanství*, str. 4.) Srv. L. Feuerbach, *Podstata křesťanství*, přel. Z. Sekal, Praha 1954, str. 80. – Pozn. red.

⁹ L. Feuerbach, *Přednášky o podstatě náboženství*, str. 286. – Pozn. red.

v prostoru a čase má místo nekonečná, skutečně nekonečná podstata s množstvím predikátů. A kde jsou odlišné predikáty, tam je odlišný i čas. Proto podstata není cosi mimočasového, nadčasového, tedy ani mimohistorického, nýbrž je uskutečněna (-ňována) v čase, ergo v historii (viz PK 80).¹⁰

F[euerbach] rovněž jinde ukazuje, že rozdíl mezi podstatou a jevem, substancí a akcencí nezakládá dvě říše, jednu nadsmyslovou a druhou smyslovou, nýbrž že tyto rozdíly spadají pod oblast samotné smyslovosti (*Grundsätze... Meiner*, str. 153–4.)¹¹

Zcela neoprávněně staví Trojan proti Feuerbachovu pojetí lidskou budoucnost (3). Vždyť F[euerbach] právě takto rozumí podstatě člověka: je to lidská budoucnost. Bůh je právě to, co člověk *chce* být; vlastní podstata člověka není ničím jiným než jeho vlastním cílem (*Grundsätze*, Meiner, 140).¹²

Trojan zapomněl vůbec zkoumat význam obecného u F[euerbach]a – prostě se spokojil poukazem na Hegela (a ještě zkreslujícím poukazem). Přehlédl, že F[euerbach] proti obecnému staví také individuální, jednotlivé v tom smyslu, že jednotlivost náleží bytí, kdežto obecnost myšlení (*Grundsätze*, Meiner, 134, 135).¹³ Věc (na rozdíl od slova) je vždycky jednotlivá (dtto 134).¹⁴

Člověk může chápat svou vlastní obecnou podstatu jako boha, tedy předmětně (čili chybně, nesprávně) jen proto, že jde o obecnou podstatu. Tj. podstatu v obecnosti, a protože obecnost náleží myšlení, jde o podstatu v myšlení, myšlenou. Skutečná podstata může opustit člověka právě jen natolik (a k zpředmětnění jej musí opustit), nakolik jej může opustit jeho bytí. To ovšem zároveň znamená, že skutečná podstata člověka není cosi obecného, nýbrž je – právě tak jako bytí – jedno s tím, co, resp. kdo jest (*Grundzüge [sic]* § 27).¹⁵ Jak bytí, tak podstata jsou právě tak rozmanité jako věci, které jsou (dtto § 27¹⁶ + PK 80).¹⁷

Trojan jde cestou, která je od základu pochybená proto, že vytýká Feuerbachovi to, co on považuje za lepší, a doporučuje to, co on odmítá. Trojan vychází z pozic, které Feuerbach odhaloval jako nesprávné. Tu je ovšem zřejmé, že proti němu nic nezmůže. Konec konců není schopen leč drobných útoků na věci vedlejší a ovšem apologie. Všude tam, kde se mu podaří založit skutečně platnou kritiku Feuerbachova pojetí, zároveň opouští své vlastní pozice. Není možná jiná kritika Feuerbachovy filosofie než z pozic filosofických, a to takových, které nejsou jeho pojetím a jeho kritikou předem postiženy.

¹⁰ L. Feuerbach, *Podstata křesťanství*, str. 80. – Pozn. red.

¹¹ L. Feuerbach, *Grundsätze der Philosophie der Zukunft*, str. 153–154 (§ 42); česky: *Zásady filosofie budoucnosti*, str. 130. – Pozn. red.

¹² Tamt., str. 140 (§ 29); česky: tamt., str. 122. – Pozn. red.

¹³ Tamt., str. 134 (§ 28), str. 135 (§ 29); česky: tamt., str. 118, 119. – Pozn. red.

¹⁴ Tamt., str. 134 (§ 28); česky: tamt., str. 118. – Pozn. red.

¹⁵ Tamt., str. 133 (§ 27); česky: tamt., str. 117. – Pozn. red.

¹⁶ Tamt., str. 132 (§ 27); česky: tamt., str. 117. – Pozn. red.

¹⁷ L. Feuerbach, *Podstata křesťanství*, str. 80. – Pozn. red.